

KONSTYTUCJA W ŚWIETLE NAUK EKONOMICZNYCH

dr Katarzyna Metelska-Szaniawska
Wydział Nauk Ekonomicznych UW

Seminarium PSEAP
25/10/2007

PLAN WYSTĄPIENIA

- I Ekonomia konstytucyjna jako program badawczy
- II Normatywna ekonomia konstytucyjna
- III Pozytywna ekonomia konstytucyjna
- IV Ekonomia konstytucyjna a inne programy badawcze

I Ekonomia konstytucyjna

□ program badawczy

□ nazwa:

ekonomia konstytucyjna (ang. *Constitutional Economics*)

konstytucyjna ekonomia polityczna (ang. *Constitutional Political Economy*)

→ EKONOMIA (POLITYCZNA) + KONSTYTUCJA

□ definicja (Buchanan, 1987):

„próba wyjaśnienia właściwości działania alternatywnych zestawów prawnoinstytucjonalno-konstytucyjnych reguł, które stanowią ograniczenia dla wyborów i działań aktorów ekonomicznych i politycznych, reguł, które określają ramy, w których zwykle wybory aktorów ekonomicznych i politycznych mają miejsce”

I Ekonomia konstytucyjna

- definicja konstytucji (Buchanan, 1977):

„zestaw reguł ograniczających działania jednostek i aktorów w ich dążeniu do osiągnięcia własnych celów”

- kategorie konstytucji:

1. Ograniczenia, które jednostki nakładają na siebie same dla realizacji własnych celów (**prywatna konstytucja**)
2. Ograniczenia, które jednostki nakładają na siebie wzajemnie w różnych sytuacjach społecznych, w których znajdują się z własnej woli (np. małżeństwa, umowy spółek, itp.)
3. Ograniczenia, które władza państwowa nakłada na obywateli
4. Ograniczenia, które obywatele nakładają na władzę

- konstytucja jako mechanizm pozwalający przeciwdziałać problemowi niespójności preferencji w czasie

I Ekonomia konstytucyjna

- korzenie
 - wyłoniła się na bazie teorii wyboru publicznego (ang. *Public Choice*)
 - nawiązuje przede wszystkim do:
 - „filozofii moralnej” Adama Smitha (1723-1790)
 - liberalnej myśli politycznej XIX i XX wieku
 - myśli Knuta Wicksella (1851-1926)
 - szkoły fryburskiej (ordoliberalnej) w ekonomii (po II Wojnie Światowej)
 - szkoły austriackiej w ekonomii (w tym myśli Friedricha A. von Hayeka)

I Ekonomia konstytucyjna

- czołowe ośrodki badawcze i przedstawiciele

- USA:

- Center for the Study of Public Choice, George Mason University*

- James M. Buchanan (Nobel 1986)

- Gordon Tullock

- /teoria wyboru publicznego, w tym ekonomia konstytucyjna/

- Europa:

- Uniwersytet w Marburgu*

- Stefan Voigt

- /m. in. pozytywna ekonomia konstytucyjna (wyjaśnianie zmian konstytucyjnych), ponadpaństwowe ustalenia instytucjonalne, niezależność sądownictwa, delegacja władzy, konstytucja dla Europy/

I Ekonomia konstytucyjna

- **NURT NORMATYWNY: *JAK POWINNO BYĆ?***
 - jakie powinny być reguły konstytucyjne aby mogły być postrzegane jako sprawiedliwe lub efektywne?
 - jakie instytucje polityczne powinno społeczeństwo wybrać aby sprzyjać realizacji interesów indywidualnych obywateli?

- **NURT POZYTYWNY: *JAK JEST?***
 - dlaczego powstały takie a nie inne reguły konstytucyjne?
 - jakie są skutki (ekonomiczne) istnienia różnych reguł konstytucyjnych?

II Normatywna ekonomia konstytucyjna

- przykłady pytań badawczych:
 - w jaki sposób społeczeństwa powinny ustalać reguły konstytucyjne, które spełniają kryterium sprawiedliwości lub efektywności?
 - co powinny zawierać te reguły konstytucyjne?
 - jakie zagadnienia powinny być przedmiotem regulacji konstytucyjnej, a które należy pozostawić regulacji pozakonstytucyjnej?

II Normatywna ekonomia konstytucyjna

□ model Buchanana

- oparty na teorii umowy społecznej, tworzonej w drodze procesu kolektywnego podejmowania decyzji
- jednostki są *homo oeconomicus*
- indywidualizm normatywny
- norma proceduralna: umowa jest „efektywna”, „dobra” lub „korzystna”, kiedy zaangażowane strony oczekują poprawy swojej sytuacji w związku z powstaniem umowy w stosunku do stanu początkowego (braku umowy) – **kryterium Pareto**

II Normatywna ekonomia konstytucyjna

□ model Buchanana

- reguły, które mają swoje konsekwencje dla każdego pojedynczego członka społeczeństwa, mogą być postrzegane jako korzystne jedynie, jeżeli każdy pojedynczy członek społeczeństwa zgodził się na nie dobrowolnie
- konieczność podejmowania decyzji na poziomie konstytucyjnym przy spełnieniu **wymogu jednomyślności**

II Normatywna ekonomia konstytucyjna

□ model Buchanana

DWUETAPOWY MODEL PROCESU POLITYCZNEGO

- I. **Etap konstytucyjny:** zawarcie kontraktu konstytucyjnego (przy spełnieniu wymogu jedności)
 - II. **Etap pokonstytucyjny:** jednostki podporządkowują się regułom tego kontraktu
- zapewnienie równości dla jednostek
 - „demokracja konstytucyjna”

II Normatywna ekonomia konstytucyjna

□ model Buchanana

■ rola państwa:

- państwo produkcyjne (ang. *productive state*)
- państwo ochronne (ang. *protective state*)

■ „mieszanka konstytucyjna” (ang. *constitutional mix*):

- ograniczenia dla zachowań ludzkich wobec innych jednostek
- prawa własności
- postanowienia dotyczące egzekwowania tych praw
- zasady dotyczące produkcji i finansowania dóbr publicznych

■ krytyka

III Pozytywna ekonomia konstytucyjna

- części:
 - powstawanie i modyfikacja reguł konstytucyjnych
 - efekty ekonomiczne reguł konstytucyjnych

III Pozytywna ekonomia konstytucyjna

- powstawanie i modyfikacja reguł konstytucyjnych
 - „tradycyjni” konstytucjoniści: projektujący konstytucje kierują się „wyższymi celami” (interese ogółu obywateli)
 - **ekonomia konstytucyjna**: projektujący konstytucje są aktorami politycznymi kierującymi się własnymi interesami

⇒ KONSTYTUCJE JAKO „ZMIENNE OBJAŚNIANE”

- reguły konstytucyjne jako wyniki pewnych procedur
- reguły konstytucyjne jako wyniki agregacji preferencji

III Pozytywna ekonomia konstytucyjna

□ efekty ekonomiczne reguł konstytucyjnych

- zasada podziału władz
- typ demokracji
- indywidualne prawa i wolności

⇒ KONSTYTUCJE JAKO „ZMIENNE OBJAŚNIAJĄCE”

IV E.k. a inne programy badawcze

**EKONOMIA
KONSTYTUCYJNA**

- teoria wyboru publicznego
- Political Economics*
- nowa ekonomia instytucjonalna
- ekonomiczna analiza prawa

POLECANA LITERATURA

- Buchanan J.M., 1989, „*Constitutional Economics*”, w: Buchanan J.M., *Explorations into Constitutional Economics*, College Station: Texas A&M University Press; str. 57-67.
- Metelska-Szaniawska K., 2005, „Ekonomia konstytucyjna – ekonomia polityczna ładu gospodarczego”, w: Wilkin J. (red.), *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar; str. 87-110.
- Metelska-Szaniawska K., 2005, „Ekonomiczna teoria władzy ustawodawczej i sądowniczej”, w: Wilkin J. (red.), *Teoria wyboru publicznego. Wstęp do ekonomicznej analizy polityki i funkcjonowania sfery publicznej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar; str. 111-142.
- Persson T., Tabellini G., 2003, *The Economic Effects of Constitutions*, Cambridge, Mass. and London: The MIT Press.
- Voigt S., 2000, „Constitutional Law”, w: Bouckaert B., De Geest G. (red.), *Encyclopedia of Law and Economics*, Cheltenham: Edward Elgar; str. 529-542. /on-line/
- Voigt S., 1999, *Explaining Constitutional Change: A Positive Economics Approach*, Cheltenham: Edward Elgar.

CIEKAWY ZASOBY INTERNETOWE

- elektroniczny zbiór dzieł Jamesa M. Buchanana:

<http://www.econlib.org/library/buchanan/buchCContents.html>

- czasopismo *Constitutional Political Economy*:

<http://www.economics.soton.ac.uk/staff/hamlin/CPE.htm>

<http://www.springerlink.com/content/102866>

- *Center for Study of Public Choice* (GMU):

<http://www.centerforstudyofpublicchoice.com>

Dziękuję za uwagę!

dr Katarzyna Metelska-Szaniawska
Wydział Nauk Ekonomicznych UW
e-mail: kmetelska@wne.uw.edu.pl